र्जयोः मार्गशीर्षकार्त्तिकयोश्च श्रावणिकेऽपि श्रावणे मासि वेशः प्रवेशः सन् शुभफलदः स्यात् । यदाह सनत्कुमारः "गृहारम्भोदितैर्मासैर्धिष्ण्यैर्वारैर्विशेद्गृहमिति" अत्र सामान्यतो गृहारम्भोदिता मासा गृहप्रवेशेऽभिहिताः" ते चेमे । "सौम्यफाल्गुनवैशाखमाघश्रावणकार्त्तिकाः । मासाः स्युर्गृहनिर्माणे पुत्रारोग्यधनप्रदाः" इति नारदोक्तेः मार्गशीर्षफाल्गुनवैशाखमाघश्रावणकार्त्तिका विहिताः । तत्र उत्तरायणे एव गृहप्रवेशस्य वाक्यान्तरेण विहितत्वात् श्रावणकार्त्तिकमार्गशीर्षाणामुत्तरायणत्वाभावाद्विरोधेन नूतनजीर्णगृहप्रवेशाभ्यां व्यवस्था कथं ? प्रागभिहितनारदवाक्येनोत्तरायणसाहचर्येण नूतनगृहप्रवेशसुपूर्वगृहप्रवेशयोर्विधानात् "गृहारम्भोदितैर्मासैः" इत्यनेन तु सामान्यतस्त्रिविधस्यापि गृहप्रवेशस्याभिधानादुत्तरायणीयामासास्त्रिविधगृहप्रवेशे शुभाः दक्षिणायनीया मासाः श्रावणादयस्तु जीर्णगृहप्रवेशविषयाः । अतएव नारदो मार्गशीर्षकार्त्तिकयोर्नूतनगृहप्रवेशे मध्यमत्वमाह अर्थादेवजीर्णगृहप्रवेशे उत्कृष्टत्वमध्यवस्यते । अम्बुपेति अम्बुपः शततारका ईज्यःपुष्यः । अनिलः स्वातीवासवं धनिष्ठा एष्वपि भेषु जीर्णगृहेऽग्न्यादिभयान्नवेऽपि गृहे प्रवेशः शुभः प्राक्पद्योक्तेषु तु भेषु शुभ एवेति कैमुतिकन्यायादवगम्यते । यदुक्तं ज्योतिःप्रकाशे "प्रवेशो नूतने हर्म्ये ध्रुवैर्मैत्रैः सुखाप्तये । पुष्ये स्वातियुतैस्तैश्च जीर्णे स्याद्वासवद्वये" इति । नावश्यमिति अत्रैवंविधे जीर्णे गृहे अग्न्यादिभयान्नवेऽपि गृहेऽवश्यमस्तादिविचारणा शुक्रास्तगुर्वस्तबाल्यवार्धक्यसिंहस्थगुरुमकरस्थगुरुलुप्तसंवत्सरादीनां दोषाणां विचारणा विचारो नास्ति । अस्तादयः कालदोषाःसन्तु वा मा वा तथापि गृहप्रवेशः कार्यः । परन्तु सोऽपि यथाकथंचित्पञ्चाङ्गशुद्धिमात्रमङ्गीकृत्य विहितनक्षत्रेष्वेव कार्यः । वास्तुपूजा त्वेवंविधेऽपि गृहप्रवेशे भवतीत्यपि ध्येयम् यदुक्तं ज्योतिःप्रकाशे "नित्ययाने गृहे जीर्णे प्राशने परिधानके । वधूप्रवेशे माङ्गल्ये न मौढ्यं गुरुशुक्रयोरिति" वसिष्ठेनाप्युक्तम् "नवप्रवेशे त्वथ कालशुद्धिर्न द्वन्द्वसौपूर्विकयोः कदाचिदिति" अस्यार्थः । नूतनगृहप्रवेशे कालशुद्धिर्विचार्या । द्वन्द्वं द्वन्द्वाभयाख्यो गृहप्रवेशः सौपूर्विको राज्ञो यात्रासमाप्तौ गृहप्रवेशः । तादृशयोर्गृहप्रवेशयोः कालशुद्धिः कदाचिदपि त्वापेक्षिता । सति सम्भवे सुखेनास्तु । किन्तु प्रवेशदिनीयपञ्चाङ्गशुद्धिसहिते सुलग्ने गृहप्रवेशः कार्यः । पूर्वस्मिन्नाद्ये नूतने प्रवेशे यथा वास्तुपूजा तथा द्वन्द्वसौपूर्विकयोरपि कार्येत्यर्थः । नारदस्तु यात्रानिवृत्तिप्रवेशे कालशुद्धिरपेक्षितैवेत्याह तद्वाक्यं प्रागभिहितम् । तदेतयोर्वाक्ययोरावश्यकाऽनावश्यकविषयत्वेन व्यवस्था । त्रयाणां गृहप्रवेशानां लक्षणमुक्तं वसिष्ठेन "अपूर्वसंज्ञः प्रथमः प्रवेशो यात्रावसाने तु सुपूर्वसंज्ञः । द्वन्द्वाभयस्त्वग्निभयादिजातः प्रवेश एवं त्रिविधः प्रदिष्टः" इति । एतद्व्याख्यानं यात्रानिवृत्ताविति पद्यव्याकृतावस्ति तत्तत एवावधार्यम् । अत्रेदं ध्येयम् यत्त्रिविधेऽपि प्रवेशे प्रवेशदिनीयनक्षत्रं क्रूराक्रान्तं क्रूरविद्धं वा तत्सर्वथा वर्ज्यमिति । उक्तं च वसिष्ठेन "क्रूरग्रहाधिष्ठितविद्धभं च विवर्जनीयं त्रिविधप्रवेशे" इति । (२) "अथ गृहप्रवेशदिनात् प्राक्कर्तव्यां वास्तुपूजां विवक्षुस्तन्नक्षत्राण्युपजातिकापूर्वार्द्धेनाह मृदुध्रुवेति । मृदूनि ध्रुवाणि क्षिप्राणि चराणि नक्षत्राणि प्रसिद्धानि मूलभं च एषु सप्तदशसु भेषु नक्षत्रेषु वास्तोः वास्तुपुरुषस्यार्चनं भूतबलिं च कारयेत् । गृहपतिर्वास्तुपूजां कुर्यात् । पुरोहितो गृहपतिं वास्तुपूजादिकं कारयेत् । हृक्रोरन्यतरस्यामिति णौ कर्त्तुः कर्मत्वम् । यदाह ऋक्षोच्चयः "चित्राशतभिषास्वाती हस्तः पुष्यः पुनर्वसुः । रोहिणी रेवतीमूलं श्रवणोत्तरफाल्गुनी । धनिष्ठा चोत्तराषाढा तथा भाद्रोत्तरान्विता । अश्विनी मृगशीर्षं च अनुराधा तथैव च । वास्तुपूजनमेतेषु नक्षत्रेषु करोति यः । स प्राप्नोति नरो लक्ष्मीमिति प्राह पराशरः" इति । वास्तुपूजाप्रकारमाह । वसिष्ठः "निर्माणे मन्दिराणां च प्रवेशे त्रिविधेऽपि वा । वास्तुपूजा तु कर्त्तव्या यस्मात्तां कथयाम्यतः । गृहमध्ये हस्तमात्रं समन्तात्तण्डुलोपरि । एकाशीतिपदं कार्यं तिलैस्तुल्यं सुशोभनम् । एकद्वित्रिपदाः पञ्चचत्वारिंशत् सुरार्चिताः । द्वात्रिंद्वाह्यतो वक्ष्यमाणाश्चान्तस्त्रयोदश । तेषां स्थानानि नामानि वक्ष्यामीश्वरकोणतः । तत्राग्निः शम्भुकोणस्थस्त्वसौ चैकपदेश्वरः । तस्माद्द्वितीयः पर्जन्यश्चासावेकपदेश्वरः । जयन्तेन्द्रार्कसत्याख्याभृशश्च द्विपदेश्वराः । आकाशवायू परतः क्रमादेकपदेश्वरौ । एवं प्राच्यां नव ज्ञात्वा त्वेवमेवान्यदिक्षु च । आद्यश्चान्त्यावेकपदौ द्विपदाः पञ्च मध्यगाः । पूषाद्यष्टौ यमान्ताः (पितृगणा-